

УДК 328.16:33(477)

Лизунова О.М.*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
Красноармійського індустріального інституту
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»***Сіренко Ю.І.***асистент кафедри економіки і підприємництва
Красноармійського індустріального інституту
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»*

НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ СХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню основних тенденцій розвитку економіки східного регіону України на прикладі Донецької області, яка знаходиться під впливом політичної кризи, що спіткала нашу державу у листопаді 2013 року. Деструктивні процеси кризи позначаються на основних економічних показниках області: відбувається спад промислового виробництва, майже всі галузі промисловості несуть збитки, відбувається зростання цін, зниження експорту та продажів споживчих товарів. Поряд з економічними проблемами в області простежуються невтішні тенденції показників демографічної ситуації. Все це спонукає до негайної розробки шляхів виходу економіки із важкого становища, головним з яких має стати завдання ліквідації політичної кризи.

Ключові слова: політична криза, економічний показник, дестабілізація економіки, фінансовий результат, збиток.

Лизунова Е.Н., Сиренко Ю.И. ПОСЛЕДСТВИЯ ВЛИЯНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОГО КРИЗИСА НА РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ ВОСТОЧНОГО РЕГИОНА УКРАИНЫ

Статья посвящена исследованию основных тенденций развития экономики восточного региона Украины на примере Донецкой области, которая находится под влиянием политического кризиса, который постиг нашу страну в ноябре 2013 года. Деструктивные процессы кризиса отражаются на основных экономических показателях области: происходит снижение промышленного производства, почти все отрасли промышленности несут убытки, происходит рост цен, снижение экспорта и продаж потребительских товаров. Вместе с экономическими проблемами в области наблюдаются неутешительные тенденции показателей демографической ситуации. Все это требует неотложной разработки путей выхода экономики из тяжелого состояния, главным из которых должно стать задание ликвидации политического кризиса.

Ключевые слова: политический кризис, экономический показатель, дестабилизация экономики, финансовый результат, убыток.

Lyzunova O.M., Sirenko Y.I. CONSEQUENCES OF INFLUENCE OF POLITICAL CRISIS ON DEVELOPMENT OF ECONOMY OF EAST REGION OF UKRAINE

The Article is devoted research of basic progress of economy of the Donetsk area, which is under, trends to development of economy of the Donetsk area, which is under act of political crisis, which grasped our state in November, 2013. The destructive processes of crisis affect basic economic indicators of area: there is a slump of industrial production, almost all the industries of industry are carried by losses, there is a price, decline of export and sales of consumer goods advance. Next to economic problems the unencouraging tendencies of indexes of demographic situation are traced in an area. All of it induces to immediate development of ways of output economies from heavy position, main which a task liquidation of political crisis must become from.

Keywords: political crisis, economic indicator, destabilization of economy, financial result, loss.

Постановка проблеми. Економіка і політика становлять дві складові одного цілого – добробуту суспільства. З початком кризи однієї частини настають важкі часи і для другої. Яскравим прикладом цього, на жаль, може послужити сьогоднішня Україна. На фоні напруженої політичної атмосфери можна спостерігати, як поступово знижуються і доходять до від'ємних показників економічні результати майже всіх галузей.

Економічні втрати з кожним днем зростають, що вимагає розробки дієвих заходів щодо виправлення ситуації, тому тема впливу економіко-політичної кризи на діяльність підприємств України є неймовірно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні дану проблему досліджують такі вчені і науковці: Н.П. Пашина, О.В. Матвеев, А. Єрмолаєв, Я. Жаліло, М. Галайда, Є. Копатько та інші.

Так, науковець Н.П. Пашина [1] дослідила проблему сучасної кризи в Україні в аспекті кризи політичної ідентичності українських громадян.

О.В. Матвеев [2] узагальнив деякий історичний досвід розвитку української держави і виявив особливості окремих аспектів діяльності влади в політичній сфері, що в кінцевому підсумку призвело до відокремлення окремих частин території України.

Дослідник А. Єрмолаєв [3], розглядаючи сучасну ситуацію в Україні, зробив висновки, що саме хронічна інституційна криза, яка розгорталася у суспільстві останні декілька років, стала спусковим гачком, який запустив трагічні і серйозні вибухи у суспільному житті не лише в економічній, а й в інших сферах.

Я. Жаліло [4], займаючись пошуком вирішення політичних протистоянь, дійшов висновку, що єдиним способом у цьому є конструктивний діалог, у якому акцентувалося б на ті головні проблемні питання, які стали точками суперечок і наростання громадянського конфлікту.

М. Галайда [5], розглядаючи генезис виникнення політичної кризи в Україні, головною причиною його виникнення вважає боротьбу антагоністичних сил влади, що розпочалася ще у кінці 2004 року та дійшла свого піку.

За дослідженнями соціолога Є. Копатько [6], політична криза в Україні, що затягнулася, і надалі активізуватиме економічні і соціальні проблеми у країні в умовах існуючої політичної нестабільності.

Але вже існуючі дослідження потребують періодичного доповнення, оскільки деструктивні процеси в економіці внаслідок політичної кризи характеризуються накопиченим впливом у часі.

Постановка задачі. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, що полягає у вирішенні таких завдань:

- надання характеристики сучасної економіко-політичної кризи в Україні;
- дослідження динаміки економічних показників східного регіону України за час розгортання кризи;
- розробка системи пропозицій щодо покращення стану економіки постраждалого регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська економіка ще не встигла оговтатися від фінансово-економічної кризи 2008 року, як знову потерпає від негативного впливу економіко-політичної кризи, початком якої можна констатувати листопад 2013 року.

Поняття «криза» в економіці є настільки вживаним в останній час, що навіть не потребує детального тлумачення. Все ж у загальному значенні під кризою (з грец. *krisis*) розуміється різкий перелом, тяжкий перехідний стан, крайня точка падіння [7].

Категорія «криза» відображає той момент розвитку соціальної системи, коли з'являється можливість її стрибка у нову якість, а така можливість – результат досягнення суперечностями системи певною мірою зрілості і гостроти. З позиції системного підходу «криза є не що інше, як вища ступінь загострення протиріч між складом елементів системи і її структурою, та ступінь, при якій структура перетворюється у гальмо розвитку системи і одночасно виникає можливість стрибка в новий якісний стан шляхом перебудови структури [8].

Політична криза досліджується нами як один із перехідних процесів у соціально-політичних системах. Криза системи настає, якщо її зміни настільки значущі або вплив на неї настільки великий, що параметри системи беруть порогові критичні значення. У цьому стані ступінь організованості системи різко знижується та ймовірність повернення до раніше стабільного стану невелика.

Будь-яка криза являє собою розклад, занепад, загострення (політичних, економічних, соціальних) протиріч [9].

Криза у політиці – це соціально-політичний, соціальний та політичний стан суспільства, при якому на основі різкого загострення соціально-політичних протиріч порушується їх стабільність, нормальне функціонування і розвиток. Це глибока дестабілізація соціополітичної системи, що ставить під загрозу її існування, але сама по собі ще не означає заміну даної політичної системи іншою [10].

Економічні кризи характеризуються такими показниками:

- падіння обсягів виробництва;
- падіння фондових індексів;
- зростання безробіття і масові звільнення;
- падіння обсягу споживання індивідуальними господарствами тощо [11].

Криза в Україні стала результатом об'єднання внутрішніх та міжнародних проблем. Міжнародною проблемою можна вважати давно існуючу проблему зовнішньополітичного вибору. До внутрішніх проблем відносять відмінність історичного шляху, культурні та мовні особливості населення, що спровокували поляризацію поглядів у рамках країни [12].

Сутність сучасної економіко-політичної кризи поєднує дестабілізацію та різкий спад у двох сферах існування держави – економіці та політиці. Це призвело до озброєного протистояння, що у свою чергу спричинило дестабілізаційні процеси діяльності підприємств в окремих регіонах нашої країни, у тому числі і на Донбасі.

У першу чергу криза відобразилася на обсягах виробництва. У східному регіоні України багато підприємств та вугільних шахт призупинили свою роботу (наприклад, шахти імені А.Ф. Засядька, «Комсомолец Донбасу», імені Леніна, імені Калініна та інші). У зв'язку із ситуацією, що склалася, потерпають такі підприємства, як: «Ровенькиантрацит» та «Свердловськантрацит» Луганської області (відбувається нестача вугілля рідкісних марок «А» і «Т» через незаконний вивіз власновидобутого вугілля цих марок), Стахановський вагонобудівний завод (за перше півріччя 2014 року чистий прибуток заводу знизився у 12 разів), Алчевський металургійний комбінат (з початку вересня фактично перестав працювати, всупереч чому чисті збитки заводу зростають у кілька разів), концерн «Стірол» (у травні 2014 року призупинив свою роботу через загрозу техногенної катастрофи у випадку потрапляння снарядів на територію заводу), міжнародний аеропорт «Донецьк» зупинив свою роботу 26 травня 2014 року через бойові дії та руйнацію злітної смуги), Луганськтепловоз (зупинив роботу через обстріли частини цехів та готової продукції), з Державної акціонерної холдингової компанії «Топаз» вивозиться обладнання за кордон під назвою підозрілого гуманітарного конвою, Харцизький трубний завод не працює у звичному режимі внаслідок пошкодження залізничного полотна на станції Харцизьк. Керівники підприємств, компаній і агентств масово почали нести збитки. Відповідно, деякі знижують оплату праці. Країна не отримує необхідний рівень доходів. У результаті державу поглинають борги.

Згідно зі статистикою, за перше півріччя 2014 року в діяльності східноукраїнських підприємств відбулися такі тенденції. Промислове виробництво в регіоні зменшилося майже у всіх основних видах промислової діяльності [13]. У цій галузі понесені збитки більші, ніж за перше півріччя прибуток, на 11,8 млрд грн. Прикладом такого підприємства, на жаль, є Авдіївський коксохімічний завод, який поніс збитки від надзвичайної ситуації. Значення від'ємного фінансового результату за галузями промисловості можемо побачити на рисунку 1.

Рис. 1. Збитки в промисловості Донецької області за галузями виробництва у I півріччя 2014 року, млрд грн (авторський рисунок)

Перевищення прибутку над збитками мають підприємства транспорту в розмірі 0,3 млрд грн.

Щодо сільського господарства, то у цій сфері відбулися такі тенденції. Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва за січень-серпень 2014 року порівняно з аналогічним періодом 2013 року склав 102,4%. Валовий збір зернових склав 2103,6 тис. т, що на 11,7% більше, ніж у 2013 році. Виробництво м'яса склало 103,8 тис. т, що на 0,1% менше січня-серпня минулого року. Загальний обсяг продукції,

реалізованої сільськогосподарськими підприємствами області, збільшився на 12,3%.

Поряд із цим середні ціни продажів сільськогосподарської продукції зросли на 4,4%, у тому числі рослинництва – на 3,4%, тваринництва – на 5,8%.

Щодо капітальних інвестицій, то за січень-серпень 2014 року підприємствами і організаціями області за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 7,1 млрд грн капітальних інвестицій, що в порівнянних цінах склало 66,8% до обсягу капітальних інвестицій за відповідний період 2013 року. Головним джерелом капітальних інвестицій залишаються власні джерела підприємств і організацій, за рахунок яких освоєно 86,2% обласного обсягу. Капітальні інвестиції в житлове будівництво склало 481,3 млн грн, або 6,8% загального обсягу, і порівняно з січнем-серпнем 2013 року скоротилося на 34,2% [14].

Із загального обсягу будівельних робіт 41,7% виконано в січні-серпні на будівництві споруд, 58,3% – на будівництві інженерних будівель.

Характерним у I півріччі 2014 року для транспортної інфраструктури Донецького регіону стало зниження обсягу перевезень. Залізничним транспортом за цей період було відправлено 56,3 млн т вантажів, що менше I півріччя 2013 року на 9,4%. Відправлення Донецькою залізничною дорогою вугілля зменшилося порівняно із січнем-серпнем 2013 року на 12,6%, коксу – на 21,1%. Обсяг вантажних перевезень автомобільним транспортом склав 34,5 млн т. За I півріччя 2014 року перевезено 471,3 млн пасажирів, що склало 86,4% від кількості пасажирів аналогічного періоду 2013 року. На сьогоднішній день Донецький залізничний вокзал не працює у звичному режимі у зв'язку із ситуацією, що склалася, тому маршрути перевезень змінені.

Обробка вантажів на морських причалах області склав 9,6 млн т, що на 0,2% менше, ніж за січень-серпень минулого року.

Щодо експорту товарів, то за січень-липень 2014 року обсяг експортованих товарів вклав 6266 млн дол. США, або 84% до аналогічного періоду минулого року. До речі, у зв'язку із напруженою ситуацією в регіоні експорт у Російську Федерацію, яка до 2014 року була крупним зовнішньоекономічним партнером, зменшився на 48,4%.

Тенденції ведення роздрібною торгівлі у I півріччі 2014 році позначилися спадом, оскільки обсяг продажів споживчих товарів склав 49,1 млрд грн, що менше у порівнянних цінах на 20,6% аналогічного показника 2013 року.

У сфері фінансів відбулися такі зміни: за січень-червень 2014 року підприємства і організації області (без малих підприємств та бюджетних закладів)

отримали від'ємний результат до сплати податків в сумі 23,4 млрд грн. Він сформувався як різниця між збитком 48,8% підприємств в сумі 8,2 млрд грн і збитками 51,2% підприємств в сумі 31,6 млрд грн.

Розмір цін і тарифів у I півріччі 2014 року був зовсім невтішним. У серпні 2014 року діючі на споживчому ринку області ціни зросли порівняно з попереднім місяцем на 0,2%, проти грудня 2013 року – на 10,6%. В річному вимірі, тобто за серпень 2014 року порівняно із серпнем 2013 року рівень інфляції склав 12,3%, в середньому за січень-серпень 2014 року порівняно з аналогічним періодом 2013 року – 7,5%.

Зростання цін на окремі види продуктів можемо побачити на рисунку 2.

Щодо виплати заробітної плати, то заборгованість за цим показником на економічно активних підприємствах області на 1 серпня 2014 року склала 100,8 млн грн, або 64,6% всієї заборгованості. Це на 54,6 млн грн, або в 2,2 рази більше, ніж було першого січня 2014 року. Заборгованість підприємств-банкрутів склала 49,3 млн грн, економічно активних підприємств – 5,9 млн грн.

Поряд з економічними проблемами залишаються невтішними показники соціальної сфери. Так, рівень безробіття в регіоні на кінець серпня 2014 року склав 1,2% населення працездатного віку. Також простежуються невтішна демографічна ситуація: чисельність населення Донецької області на перше серпня 2014 року склала 4323,6 тис. осіб. Чисельність померлих перевищила чисельність народжених на 18,2 тис. [14].

Таким чином, політична криза призвела до того, що економічний сектор практично знаходиться на межі свого існування. У свою чергу, в обласному центрі та прилеглих містах з труднощами працює інфраструктура. Пересічні громадяни не можуть здійснити оплату за комунальними платежами, купити їжу тощо.

Отже, існує нагальна необхідність розробки негайних заходів щодо «рятування» економіки постраждалих регіонів, у тому числі Донецької області.

Перш за все заходи влади мають спрямовуватися на таке:

1. Звернення до конструктивного діалогу між сторонами конфлікту. Предметом цього діалогу мали б стати засадничі принципи нової моделі розвитку, яка б відповідала на ті головні проблемні питання, які і спричинили появу збройного конфлікту.

2. Визначення напрямів розвитку країни, які враховували б пріоритетність підтримки постраждалих галузей народного господарства:

- зниження цін продажів сільськогосподарської продукції;
- залучення капітальних інвестицій у житлове будівництво;
- забезпечення зростання обсягу перевезень шляхом зниження вартості перевезень;
- зростання експорту товарів шляхом пошуку ефективних напрямків зовнішньої торгівлі;
- зростання обсягів продажів за рахунок зниження цін їх реалізації;
- зниження обсягу заборгованості з виплати заробітної плати;
- покращення стану соціальної сфери, що включає в себе розробку більш дієвих програм соціального захисту населення, що страждають від збройного конфлікту.

Висновки з проведеного дослідження. Із вказаного вище можна зробити такі висновки. Політична криза, що розпочалася у листопаді 2013 року, на думку багатьох науковців, виникла внаслідок загострення внутрішніх та міжнародних проблем України.

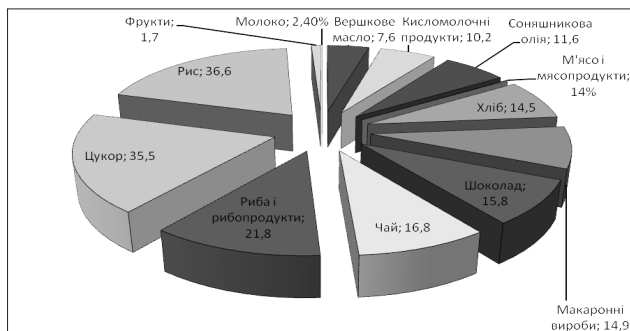

Рис. 2. Зростання цін на окремі види продуктів у Донецької області за I півріччя 2014 року, % (авторський рисунок)

Економіка Донецької області як особливо постраждалого регіону продовжує зазнавати втрат. Відбувається поступова дестабілізація економічної сфери, що відображається погіршенням основних показників економіки Донбасу. Досліджуючи їх динаміку за перше півріччя 2014 року порівняно з аналогічним періодом 2013 року, найбільш постраждалою галуззю можна вважати промисловість, підприємства якої несуть чималі збитки.

Здавалося б, досить втішною ситуацією характеризується сільське господарство, де обсяг виробництва мав зростаючу тенденцію. Але цю позитивну картину погіршують зростаючі ціни реалізації.

Поряд із цим простежується зниження обсягу капітальних інвестицій, зниження обсягу будівництва, зменшення перевезень вантажів Донецькою залізничною дорогою, автомобільним транспортом, підвищення тарифів перевезень, спад у сфері ведення роздрібною торгівлі, феноменальне зростання цін на окремі продукти споживання (до 15% на хліб!), зростання заборгованості з виплати заробітної плати. До невтішного переліку негараздів економіки області додаються ще більш невтішні показники соціальної сфери (високий показник безробіття та від'ємний приріст кількості населення).

Як будь-яка проблема, проблема покращення стану економіки Донецького регіону, потребує вирішення, до речі, негайного, що спричинено накопичуваним характером впливу деструкційних процесів впливу політичної кризи. До першочергових заходів влади щодо вирішення даного питання відносимо: здійснення результативного діалогу між ворогуючими сторонами з метою припинення збройного конфлікту, виявлення найбільш постраждалих сфер економіки і проектування уваги у бік їх відбудови.

Таким чином, реалізувавши запропоновані заходи, зможемо підтримати економіку Донецької області і надати їй стимул у бік зростання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пашина Н.П. Кризис политической идентичности украинских граждан: внешнеполитический аспект // Научные ведомости. – 2014. – № 8(179).
2. Матвеев О.В. Крым в украинском кризисе: история и политика // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2014. – № 2(24).
3. Презентація дослідження «Розвиток політико-економічних процесів в Україні у 2014 році: сценарне стратегування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newukraineinstitute.org/new/425>.
4. Круглий стіл «Порядок денний для України – 2014» (частина друга – соціально-економічна політика) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1480/>.
5. Галайда М. Политический кризис в Украине. Конец и вновь начало [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rb.ru/inform/29587.html>.
6. Копатько Є. Политический кризис в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vestikavkaza.ru/news/Evgeniy-Kopatko-Ukrainu-trevozhit-politicheskaya-nestabilnost.html>.
7. Поняття кризи, суть і зміст кризового стану організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com/18421120/menedzhment/>.
8. Петренко О.В. Политический кризис как научное понятие [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psibook.com/philosophy/politicheskiy-kризис-kak-nauchnoe-ponyatie.html>.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%CA%F0%E8%E7%E0>.
10. Политический кризис в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ptr.ucoz.ru/blog/politicheskij_kризис_v_ukraine/2014-01-21-8.
11. Украина: металлургическое производство Донецкой области за первое полугодие 2014 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrmet.dp.ua/2014/08/11/ukrainametallurgicheskoe-proizvodstvo-doneckoj-oblasti-za-pervoe-polugodie-2014-goda.html>.
12. Головне управління статистики в Донецькій області, 22 вересня 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://donetskstat.gov.ua/region/ek_r.php?dn=0814.